

McGILL ÜNİVERSİTESİ
HAVA VE UZAY HUKUKU ENSTİTÜSÜ

Seha. L. MERAY

Kanada'da, Quebec eyaletinin en önemli şehri olan Montreal, bir çok özellikleri arasında, hava ve uzay hukuku çalışmaları bakımından üç sebeple diğer dünya şehirlerinden ayrı ve üstün bir durumda bulunmaktadır : Milletlerarası Sivil Havacılık Teşkilatı'yla (I. C. A. O.), dünyanın en büyük hava yolları şirketlerinin birliği olan Hava Yolu İle Taşıma Milletlerarası Birliği (I. A. T. A.) nin merkezleri Montreal'de olduğu gibi, tanınmış üniversitelerden McGill Üniversitesi de Montreal'dedir. Böyle olunca, McGill Üniversitesi Hukuk Fakültesinde, hava ve uzay hukuku üzerinde lisans - ötesi öğretim ve araştırma yapmak üzere *Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü'nün* kurulmuş olması, bu «tabiî» şartların beklenmesi gereken bir sonucu sayılmak gerektir.

McGill Üniversitesi «Hava Hukuku Enstitüsü» 1951 yılında kurulmuştur. Bu kuruluşta, I. C. A. O. ve McGill Üniversitesi yetkilileriyle, Princeton Üniversitesi profesörlerinden, Pan - Amerikan Dünya Hava Yolları Şirketi'nin ikinci başkanı, hava hukuku uzmanı ve uzay hukuku öncülerinden Profesör John Cobb Cooper önemli bir rol oynamışlardır. Enstitünün ilk Müdürlüğünü de Prof. Cooper yapmış, Enstitünün sağlam temeller üzerine oturmasını ve en iyi şekilde gelişmesini sağlamıştır. Kuruluş sırasında olduğu gibi sonraki yıllarda da Rockefeller ve Carnegie Tesisleri, Canadian Council, Colombo Plan, Commonwealth Scholarship and Fellowship Plan, diğer bazı teşekküller çeşitli ölçüde malî yardımlarda bulunmuşlar, burslar sağlamışlardır. Bu yardımlar bugün de devam etmektedir. Ford Tesisleri, 1962 yılında, Enstitünün öğretim, araştırma, kitaplık ve belge toplama programlarıyla öğrencilerine burs verilmek üzere 250,000 dolarlık bir bağışta bulunmuştur.

Enstitünün genel amacı, öğrencilerine hava ve uzay hukuku alanlarında, lisans - ötesi (*Master*) öğrenim ve araştırma imkânları sağlamaktır. Enstitü programı, yakın yıllara gelinceye kadar, mil-

letlerarası kamu hukuku ve milletlerarası hususî hukuk açılarından hava hukukunun incelenmesi ve bu açılardan araştırmalar üzerinde toplanmakta idi. Bugün de bu tutum böyle ölçüde devam etmektedir. Enstitü ders programlarında Şikago anlaşmaları (Milletlerarası Sivil Havacılık Anlaşması, Milletlerarası Hava Servisleri Transit Anlaşması, Milletlerarası Hava Ulaştırma Anlaşması) üzerinde durulmakta, ayrıca ikili anlaşmalar da ele alınmaktadır. Bunun yanında, Milletlerarası hava ulaştırmalarıyla ilgili bazı kuralların birleştirilmesi konusunda yapılmış Varşova Sözleşmesi ve La Haye protokolü, uçakların yer yüzünde üçüncü kişilere vereceği zararlarla ilgili bazı kuralların birleştirilmesi konusundan Roma anlaşmaları ile hususî hukuk bakımından diğer anlaşmalar ve bütün bu konularla ilgili güvenlik, sorum, verimlilik problemleri üzerinde önemle durulmaktadır.

Prof. Cooper'in 1955 de Enstitüsünden ayrılmasından sonra, bu göreve getirilen I. C. A. O. nun eski Hukuk Dairesi Başkanı ve hava hukukunda eserleriyle tanınmış Dr. Eugene Pépin, daha 1957 lerde, uzay teknolojisindeki gelişmeleri ve yakın bir gelecekte ortaya çıkabilecek uzayla ilgili hukuk problemlerini de gözönünde tutarak, Enstitünün çalışma alanına uzay hukukunu da almış ve Enstitünün adını «Hava Hukuku Enstitüsü» nden «Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü» ne çevirmiştir. Gerçekten de Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü (*Institute of Air and Space Law*) programlarında, hava hukuku bugün de önemli bir yer tutmakla beraber, uzay hukuku da, bir kaç yıldır ve her yıl artan bir oranda ele alınmaktadır. 1962 - 63 ders yılı içinde, Enstitüdeki araştırmalarımız yanında, «Uzay hukuku problemleri» konusunda on ders vermiş olmak, bugün de zevkle hatırladığımız bir anıdır. Enstitü öğrencileri, çalışmaları sırasında, McGill Üniversitesi'nin Barbados adasında, Atmosferin Yukarı Tabakalarında Araştırma İstasyonu'nun yaptığı deneme atışlarının (*Martlet* projesi) hukukî yönleri üzerindeki araştırmalara da katılmaktadırlar.

Bu konulardan başka, Enstitünün 1963 - 64 ders yılında Hava ulaştırmasında millî düzenlemeler, Taşıyıcının sorumu bakımından karşılaştırmalı hukuk, Hava Ulaşımı Ekonomisi gibi konular da yer almaktadır.

Dr. Pépin'in 1959 da Enstitüsü müdürlüğünden sonra bu göreve, Canadian National Railways ve Trans - Canada Air Lines baş hukuk müşaviri Profesör A. B. Rosevear atanmıştır. Profesör Rosevear 1962 de emekli olunca, Enstitü Müdürlüğüne 1962 yazında,

McGill Hukuk Fakültesinin tanınmış Devletler hukuku profesörü Dr. Maxwell Cohen getirilmiştir. Ford Tesisinin büyük bağışı da Prof. Cohen'un müdürlüğü sırasında yapılmıştır. Ford Tesisin bağışı özellikle şu bakımlardan önemli gelişmeler sağlayacaktır: Enstitünün sürekli öğretim üyelerinin artırılması; araştırma programlarının genişletilmesi; enstitü kitaplığının hava ve uzay hukuku alanında en önemli merkezlerden birisi durumuna getirilmesi; her yıl yedi ilâ on öğrenciye burs sağlanması; milletlerarası bilimsel konferanslar düzenlenmesi; Hukuk Fakültesinde milletlerarası hukuk öğretiminin desteklenmesi.

Enstitü Ford Tesisinin bağışını, öngörülen amaçlara uygun olarak derhal uygulamaya girişmiş, 1963-64 ders yılına başlarken bağışın sağladığı imkânlardan geniş ölçüde yararlanmıştır. Aynı zamanda, 12-13 Mayıs 1963 tarihlerinde «Uzay Hukukunun Belirli ve Geciktirilmez Problemleri» başlığı altında ilk milletlerarası uzay hukuku konferansını da düzenlemiştir. Ankara Üniversitesi temsilcisi olarak çağrıldığımız ve katıldığımız bu konferansa, Kanada'nın, A. B. D. nin, Avustralya'nın uzay hukuku konularında önde gelen bilim adamları, Enstitünün eski müdürleri, Amerika Uzay Araştırmaları Dairesi ve Telstar'ı da yörüngeye yerleştiren Amerika Haberleşme Uydusu Kurumu baş hukuk müşavirleri, I. C. A. O. ve Birleşmiş Milletler Hukuk Daireleri uzmanları, A. B. D. ile İngiltere'nin Birleşmiş Milletler'de özellikle uzay meselelerini görüşen temsilcileri katılmışlardır. Bu konferansda verilen tebliğler ile yapılan tartışmaların özet tutanağı Enstitü tarafından yayınlanmak üzere dir.

Enstitünün öğretim üyeleri kadrosu, doğrudan doğruya Enstitüye tam-zamanla bağlı öğretim üyeleriyle McGill Hukuk Fakültesi üyelerinden başka misafir öğretim üyelerinden kuruludur. Hemen hemen her yıl Yale Üniversitesi'nin ünlü Devletler Hukuku profesörü Myres S. McDougal, Montreal Üniversitesi profesörlerinden Nicholas Mateesco, Birleşmiş Milletler Hukuk Dairesi Müdürü Dr. Oscar Schacter, I. C. A. O. hukuk dairesi uzmanlarından Dr. R. H. Mankiewicz ve Dr. G. F. Fitzgerald, bu dairenin direktörü Dr. P. K. Roy, I. A. T. A. dan Sir William Hildred ve Dr. J. Gazdik Enstitüde seri dersler veren misafir öğretim üyeleri arasında bulunmaktadır.

Enstitüye öğrenci olarak yazılmak için herhangi bir memlekette bir hukuk fakültesinden yüksek dereceli diploma almış olmak ya da buna eşit meslekî bir yetişme geçirmiş bulunmak gerekir.

Öğrencilerin seçiminde iyi derecede İngilizce bilgisi aranmakta, Fransızca da bilenlere öncelik tanınmaktadır. Enstitü iki yıllık bir öğrenim süresi sonunda Master derecesi vermektedir. Bu iki yıldan bir yılın Enstitüde geçirilmesi, derslere, seminerlere devam edilmesi, iki seminer ödevi hazırlanması ve yıl sonu sınavlarında başarı kazanılması gerekmektedir. İkinci yıl içinde devam zorunluğu yoktur; ikinci yıl tezin hazırlanmasına ayrılmaktadır. Master derecesine aday olan öğrenci, tezini, ya Enstitüde geçireceği ikinci yıl içinde hazırlar ya da, memleketine dönmesi gerekiyorsa, tezi memleketinde hazırlayarak Enstitüye gönderebilir.

Kurulduğu 1951 yılından beri 39 memlekette 130 öğrenci Enstitüye devam etmiş bulunmaktadır. 1963 - 64 ders yılında 16 memlekette (Pakistan, Gana, A. B. D., Almanya, Seylan, İzlanda, Çin, İspanya, İskoçya, İndonezya, İsrail, Norveç, Japonya, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Güney Afrika Birliği, İngiltere) yirmi iki öğrenci Enstitünün ilk ya da ikinci yılına yazılıdır. Öğrencilerin hazırladıkları hava ve uzay hukukunun çeşitli konularında 64 tez ve 100 den fazla araştırma, Enstitü kitaplığında bulunmaktadır. Bunlardan birçoğu, ayrıca, ya kitap halinde, ya da bilimsel dergilerde makaleler halinde yayınlanmış bulunmaktadır. Enstitü mezunları arasından, memleketimizden 1957 - 58 ders yılı öğrencilerinden Mahmut Marsan «Liability of Air Carrier in Turkish Law» konulu tezi ile, 1960 yılında Master derecesi almıştır.

Enstitüyü bitirenlerin çoğunluğu memleketlerinde ya da diğer memleketlerde Devlet sektörü ile özel sektörde önemli görevler almışlardır. Bunlardan 28 i devlet hizmetinde (sivil havacılık, adalet, maliye, haberleşme), 14 ü Kuzey ve Güney Amerikalarda, Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da ve Avustralya'da üniversite öğretim üyeliğinde, 12 si uçak sanayiinin ve işletmeciliğinin çeşitli kollarında, 12 si askerlik hizmetlerinde, 8 i milletlerarası teşkilâtlarda (I. C. A. O. Birleşmiş Milletler Teknik Yardımı, Birleşmiş Milletler askerî hizmetleri, Gıda ve Tarım Teşkilâtı, Avrupa Ekonomik Komisyonu) görev almış bulunmaktadır.

McGill Üniversitesi Hava ve Uzay Hukuku Enstitüsü, hava ve uzay ulaştırması teknolojisindeki gelişmeleri yakından izleyerek, milletlerarası hava ve uzay hukukunun öğretiminde gittikçe gelişen çok önemli bir rol oynamakta, bilimsel araştırma ve dokümantasyon merkezi olarak da, dünyada sayıları çok az olan benzerleri arasında üstün ve özel bir yer tutmaktadır.